

ผักกาดหอม

ผักสลัดหรือผักกาดหอม (Lettuce) เป็นพืชที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในดินทุกชนิด แต่ปลูกได้ดีในดินร่วนปนทราย ที่มีการระบายน้ำและระบายอากาศดี ความเป็นกรดต่างในดินที่เหมาะสมคือ 6.0 – 6.8 ส่วนพื้นที่ปลูกผักกาดหอมหอ ควรได้รับแสงเต็มที่ตลอดวัน จะเจริญเติบโตได้ดีในสภาพอากาศเย็น อุณหภูมิไม่สูงมาก อยู่ที่ 21 – 26 OC สำหรับผักกาดหอมใบ ส่วนผักกาดหอมหออุณหภูมิที่เหมาะสมอยู่ระหว่าง 15 – 21 OC (สุนทร, 2540) หากปลูกในสภาพที่อุณหภูมิสูงเกินไปจะทำให้ผักกาดหอมมีรสขมและจะแทงช่อดอกเร็ว ผักกาดหอมจัดเป็นพืชที่อยู่ในวงศ์ Asteraceae (Compositae) มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Lactuca sativa* L. ปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น 5 สายพันธุ์ใหญ่ ๆ ตามลักษณะ (นิพนธ์, 2543)

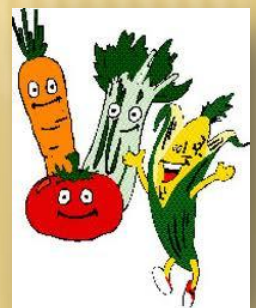
1. สลัดปลีหรือผักกาดหอมหอ (Crisp – Head) ชื่อวิทยาศาสตร์ *L. sativa. var capitata* L. ใบมีลักษณะบาง ขนาดใหญ่ เปราะหักง่าย ห่อหุ้มแน่นคล้ายกะหล่ำปลี (นิพนธ์, 2543) กล่าวว่าใบจะกรอบกว่า สายพันธุ์อื่น ๆ ใบนอกมีสีเขียวเข้ม ใบในมีสีขาวปนเหลืองทนทานต่อการขนส่ง

2. สลัดกึ่งหอหรือหัวหอไม่แน่น (Butterhead หรือ Bibb) ชื่อวิทยาศาสตร์ *L. sativa. var capitata* L. ใบจะห่อหลวม ๆ ใบอ่อนนุ่ม ไม่กรอบ ผิวใบเป็นมันคล้าย ๆ เคลือบด้วยเนยหรือน้ำมันล้นที่ผิวใบ ปลูกได้ดีในสภาพอากาศหนาวเย็น ไม่ทนต่ออากาศร้อน ให้รสชาติดี แต่ไม่ทนการขนส่ง

3. สลัดต้น (Stem lettuce หรือ celtuce) ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *L. sativa. var asparagina* ลักษณะลำต้นอวบสูง นิยมปลูกเพื่อนำลำต้นมาบริโภคเท่านั้น ใบเล็กหนาสีเขียวเข้มใบจะเกิดขึ้นต่อ ๆ กันไปถึงช่อดอก ไม่นิยมปลูกหรือบริโภคในประเทศไทยมากนัก

4. ผักกาดหอมใบ (Leaf lettuce) ชื่อวิทยาศาสตร์คือ *L. sativa. var crispa* L. ลักษณะใบจะไม่ห่อเป็นหัว มีจำนวนใบมาก มีรูปร่างและสีต่างกันขึ้นกับพันธุ์ที่ปลูก สามารถทนอากาศร้อนในประเทศไทยได้ดีว่าสายพันธุ์อื่นและนิยมบริโภคมากที่สุด

5. ผักกาดหวาน (Cos หรือ Romaine) ชื่อวิทยาศาสตร์คือ *L. sativa. var longifolia* Bailey ใบมีลักษณะตั้งตรงยาวและห่อมีสีเขียวเข้มเนื้อใบหนา เส้นใบนูนเด่นออกจากด้านหลังใบปลายใบโค้งเข้าคล้ายหัวลักษณะกลมยาว

ผักกาดหอมหัว (Head lettuce) เป็นผักที่มีสีเขียวค่อนข้างอ่อน ใบห่อเป็นหัว เนื้อใบหนากรอบเป็นแผ่นคลื่นผักในตระกูลนี้มีปริมาณวิตามินซีและในตัวของโครทิน พอประมาณแต่ อะมีโฟเลต ค่อนข้างสูง ช่วยป้องกันโรคโลหิตจาง ผักกาดหอมหัว นิยมบริโภคสดมีความกรอบและหวาน

เป็นเครื่องเคียงของเนื้ออย่างต่างๆ ลาบ น้ำพริกหรือผัดไทย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ (กองบรรณานิการฐานเกษตรกรรม, 2541)

ราก (Root)เป็นระบบรากแก้ว สามารถยังลึกประมาณ 6 ฟุตเมื่อระยะแทงช่อดอก รวมทั้งเป็นแหล่งกำเนิดรากฝอย เพื่อทำหน้าที่ดูดน้ำและแร่ธาตุอาหารมาเลี้ยงส่วนต่างๆของลำต้น

ลำต้น (Stem)มีลักษณะตั้งตรง ขอสั้น หรือถี่ เนื้อแน่น

ใบ (Leaves) มีหลายลักษณะ รูปร่าง และสีแตกต่างกันขึ้นอยู่กับพันธุ์ เช่น ใบกลม ใบรี ใบมีหยัก บางพันธุ์อาจมีใบหนาแข็งและบางพันธุ์อาจจะมีใบห่อปลี

ดอก (Flower) ช่อดอก มีลักษณะแบบ panicle สูง 2-4 ฟุต อาจจะมีมากกว่า 15-25 ดอกต่อช่อ เป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบดอกสีเหลืองหรือขาวปนเหลือง

เมล็ด (Seed) จะมีขนอ่อนอยู่ด้วย สีของเมล็ดมีความแตกต่างกัน(Vincen and Yamaguchi ,1997)

การปลูกและการดูแลรักษา

การปลูกสลัดปลีนิยมปลูกโดยวิธีการย้ายกล้า และเพาะในกะบะเพาะซึ่งจะให้ต้นกล้าที่สมบูรณ์ แข็งแรง เกิดความเสียหายน้อย เมื่อเวลาปลูก ยังประหยัดเมล็ดพันธุ์ได้มากกว่าถึง 1 ใน 4 ส่วน โดยวิธีการหว่าน สามารถย้ายปลูกเมื่อมีใบจริง 2 – 3 จจริง หรืออายุ 25 – 30 วัน (สุนทร ,2540)

สำหรับการเตรียมพื้นที่ปลูก ควรไถพรวนดินให้ลึกประมาณ 20 – 30 เซนติเมตร แล้วตากดินทิ้งไว้ 7 – 10 วัน ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักที่สลายตัวดีแล้วประมาณ 2,000 – 3,000 กิโลกรัมต่อไร่ คลุกเคล้ากับดินให้ทั่วและสม่ำเสมอ ขนาดของแปลงขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความสะดวกในการจัดการ (สุรชัย ,2527)

ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่มีผลต่อคุณภาพและขนาดของสลัดปลีให้มีลักษณะตามที่ตลาดต้องการก็คือระยะปลูกสำหรับระยะปลูกที่เหมาะสมที่สุดนั้นได้มีการทดลองและแนะนำให้ใช้แตกต่างกันดังนี้

เมืองทองและสุรรัตน (2532) กล่าวว่าในการกำหนดจำนวนต้นต่อพื้นที่หรือระยะปลูกที่กำหนดความหนาแน่นมีผลต่อปริมาณและคุณภาพของผลผลิต รวมทั้งระยะปลูกที่เหมาะสมที่พืชต้องการใช้เพื่อการเจริญเติบโต ซึ่งตรงกับ(นิพนธ์ ,2543) กล่าวว่าระยะปลูกจะมีอิทธิพลต่อผลผลิตและคุณภาพของสัลดปลีและแนะนำว่าควรใช้ระยะปลูก 20-30 x 30 เซนติเมตร

สุนทร (2540) แนะนำให้ใช้ระยะที่มีความห่างระหว่างต้นและแถวเท่ากับ 40 x 40 เซนติเมตร เป็นระยะที่สัลดปลีให้คุณภาพดีและมีขนาดหัวใหญ่ที่สุด

จากรายงานของสุรชัย (2527) ทำการศึกษานิธิพลของระยะปลูกต่อคุณภาพและผลผลิตของสัลดพบว่าระยะปลูกที่ให้ผลผลิตสูงที่สุดคือ 40 x 30 เซนติเมตร

การปฏิบัติดูแลรักษา

การให้น้ำ สัลดปลีเป็นพืชที่มีระบบรากตื้น ดังนั้นควรให้น้ำอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ โดยระยะแรกหลังย้ายปลูก ควรให้น้ำทุกวันเช้าและเย็น แต่ไม่ควรรดจนแฉะเกินไป ส่วนระยะที่เริ่มห่อหัว ควรให้น้ำโดยรดรอบ ๆ โคนต้น เพราะน้ำจะเป็นสาเหตุให้เกิดโรคเน่าและกับหัวได้ (สุนทร, 2540) และการให้น้ำในระยะหลังนี้ควรพิจารณาจากสภาพความชื้นของดินเป็นหลัก

การใส่ปุ๋ย เนื่องจากสัลดปลีเป็นพืชอายุสั้นจึงเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องมีธาตุอาหารอย่างเพียงพอในบริเวณราก ควรใส่ปุ๋ยคอกในอัตรา 2 – 3 ตันต่อไร่ เพื่อปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มค่าความอุดมสมบูรณ์แก่ดิน ส่วนปุ๋ยเคมีที่ใช้ควรพิจารณาจากพืชที่ต้องการและความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปุ๋ยยูเรียใส่เพื่อเร่งการเจริญเติบโตในระยะแรก อัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ และแม้ว่าสัลดปลีเป็นพืชกินใบที่ธาตุไนโตรเจนมีความสำคัญมาก แต่ไม่ควรใส่มากเกินไปจนความจำเป็น (นิพนธ์ ,2543) กล่าวว่า การใส่ธาตุไนโตรเจนมากเกินไป ในสภาพอุณหภูมิสูงจะทำให้เกิดอาการปลายใบไหม้ และใบสัลดไม่ห่อหัวหรือห่อหัวหลวม ๆ ที่อายุ 15 และ 30 หลังย้ายปลูก ควรใส่ปุ๋ยสูตร 15 – 15 – 15 หรือ 12 – 24 – 1 อัตรา 30 – 50 กิโลกรัมต่อไร่ เพื่อให้หัวแน่นและมีรสชาดี

การเก็บเกี่ยว ขึ้นอยู่กับพันธุ์และฤดูปลูก อายุการเก็บเกี่ยวของสัลดใบประมาณ 30 – 50 วัน หรือเมื่อต้นเจริญเต็มที่ ส่วนสัลดปลีเก็บเกี่ยวที่อายุ 50 – 60 วัน หลังย้ายปลูกหรือเลือกที่หัวเข้าปลีแน่นควรเก็บขณะที่ยังอ่อนหากเก็บขณะต้นแก่จะทำให้เสียคุณภาพและมีรสขม วิธีการคั่วใช้มีดคม ๆ ตัด ที่โคนต้น หากเป็นสัลดใบควรเอาใบเสียทิ้งไป ส่วนสัลดปลีตัดใบรอบนอกที่สกปรกเกิดความเสียหายขณะขนส่งได้ ควรล้างทำความสะอาดและความร้อนแห้งเพื่อรักษาคุณภาพขณะเก็บรักษาและขนส่ง การบรรจุใส่ถุงหรือกล่องกระดาษที่อากาศถ่ายเทได้และทนต่อการขนส่ง

โรคและแมลงที่สำคัญ

โรคเน่าและ (Bacterial soft rot) สาเหตุของโรคเกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Erwinia* sp. เป็นโรคที่สำคัญมากทั้งการระบาดและความเสียหายทั้งในแปลงปลูก การเก็บรักษาและขนส่ง
ลักษณะอาการ เริ่มจากเป็นรอยจ้ำเล็ก ๆ แล้วเป็นจุดฉ่ำน้ำ หากสภาพแวดล้อมเหมาะสมขยายลึกลงไปในเนื้อเยื่อและกระจายไปบริเวณต้นรอบ ๆ เนื้อเยื่อจะเน่ายุบตัวลงอย่างรวดเร็วแผลและเป็นเมือกเยิ้มส่งกลิ่นเหม็นแรง ผักจะเน่ายุบตายไปทั้งต้นขณะที่ใบยังเขียวอยู่ เมื่อจับต้นจะหลุดติดมือขึ้นมากได้ง่าย ซึ่งอาการส่วนมากจะเกิดที่โคนต้นระดับดิน การป้องกันกำจัดหากพืชที่ปลูกเริ่มแสดงอาการให้เห็นเป็นบางต้น ควรถอนออกไปเผาทิ้งไกล ๆ หรือฝังดินกลบลึก หากระบาดมากให้ใช้สารเคมีพวกทองแดง หรือซุนสี (CuSO_4) เช่น คูปราวิทและบอร์โดมิกเจอร์ ฉีดพ่น 3 – 5 วันต่อครั้ง ตามอัตราส่วนที่กำหนด (ศักดิ์, 2537)

โรคใบจุดของผักกาดหอม (Leaf spot) สาเหตุเกิดจากเชื้อรา *Cercospora longissima* เกิดเป็นจุดเล็กสีน้ำตาลขอบแผลมีสีน้ำตาลเข้ม หากแผลลุกลามรวมกันมาก ๆ จะเกิดอาการใบไหม้ทั้งใบ การป้องกันกำจัดเก็บใบที่เป็นโรคไปทิ้งไกล ๆ หรือแยกทำลาย หากจะใช้สารเคมี เช่น เบนโนมิล 50% 6 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร หรือไอโซแมนโคเซีย 80% 30 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร ฉีดพ่นทุก 5 – 7 วัน(ศักดิ์, 2537)

โรคราน้ำค้าง (Downy mildew) เชื้อสาเหตุเกิดจากเชื้อรา *Peronospora parasitica* เกิดได้ทุกระยะการเจริญเติบโต ลักษณะอาการเริ่มแรกเกิดที่ใต้ใบ โดยเห็นเป็นกลุ่มผงสีขาวหรือเทา ซึ่งเป็นสปอร์และเส้นใยของเชื้อสาเหตุต่อมาจะเกิดแผลสีเหลืองแล้วเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล เนื่องจากมีเซลล์ตายเกิดขึ้น ลักษณะแผลเป็นรูปเหลี่ยม กรณีเป็นรุนแรงใบจะเหลืองทั้งใบและแห้งตาย การป้องกันกำจัดเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ปลอดเชื้อ ปลูกพืชหมุนเวียนไม่ควรให้ระยะห่างของต้นแน่นเกินไป หากจำเป็นต้องใช้สารเคมี ควรใช้แมนเน็บหรือแคปแทน 50% 30 – 35 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร ฉีดพ่นทุก 5-7 วัน(ศักดิ์, 2537)

หนอนคืบกะหล่ำ (Cabbage looper) มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Trichoplusia ni* ตัวเต็มวัยเป็นผีเสื้อขนาดกลาง ตัวหนอนสีเขียวใสขนาดเล็กลักษณะการทำลายหนอนกัดกินเนื้อใบจนขาดและเหลือเส้นใยไว้ การป้องกันกำจัด การใช้สารเคมี การใช้มะหนอนมีขนาดเล็กจะได้ผลดี เช่น ฟอสดริล หรือแลนเนท 20 – 30 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร พ่นทุก 5 – 7 วัน (ศักดิ์, 2537)